

با میژووی کورد به راستی بنووسریتهوه

«هیندی بۆچوون له سهر ونوویریکی»

ئهحمده شریفی
(مههاباد)

سالی هفتاکاندا ئهه نووسینهه به چاپ گه یاند، که ژماره یان ده ههزار نوسخه بوو. ئهه کتیبه له ماوهی چوار مانگدا دانهی له بازاردا نهما. (رامان ۷۷ لاپه ره ۶۵).

ئه گهرچی کاک هه مه ده مهین نافه رموون له چ سالتیکدا پراگوتیزی هاوار کراون، به لام وهک له قسه کانی ده ره که وهی پیتس سالانی (۷۰) کان بووه و ده لیتن: «دهستم کرد به نووسینه وهی کتیبی کاکه یی، تا هه فده سالی ئهه کتیبه کاکه ییهه داناو زاتم نه بوو ده ریخهه». ئه گهر ئهه (۱۷) ساله له هفتاکان کهه که یینه وه، کاک هه مه ده مهین ده بی له په نجاکاندا «کاکه یی» نووسییه.

له و باره وه من چه ند سه رنجیکم هه یه:
۱- کتیبی کاکه یی نووسراوه یه کی سه ره خو نییه و ئهنگۆ ژۆر به خراپیش کردو تانه ته کوردی. پاشان باسی ده کهه.

۲- ده فه رموون له هفتاکاندا چاپتان کردووه، به لام له لاپه ره ی «۲» دا نووسراوه له سالی (۱۹۸۴) له چاپخانه ی (الحوادث) ی به غدا چاپ بووه.

۳- له لاپه ره ی چواردا «ئه مهین شیخ عه لئه ده دین نه قشبه ندی» له (۱۹۸۴/۸/۳۰) دا کورته سه ره تابه کی بو نووسییه.

۴- ده نووسن ئهه کتیبه له ماوهی چوار مانگدا (ده بی چوار مانگی هفتاکان بی) دانهی له بازاردا نه ما، به لام ئه من له هاوینی (۱۹۹۹) له سلیمانی کتیبه کهه دی و کریم.

۵- ده نووسن تیراژه کهه ده ههزار دانه بووه. به پیرو پیغه مه به ره تا ئیستا له هیچ پارچه یه کی کوردستانی کتیبیک چاپ نه بووه تیراژه کهه ده ههزار نوسخه بی.

۶- چۆن کتیبیکی که له هفتاکاندا چاپ کرابی (له سالی هفتاکاندا ئهه نووسینهه به چاپ گه یاند). که لکی له وتاری شه هیدی نه مر ماموستا رۆژبه یانی (بندینجین- مندلی- فی التاريخ قدیما و حدیثا) وه رگرتووه که

کاک نازاد عه بدو لواحید، سه ر نووسه ری گوژاری رامان وتوویریکی له گه ل کاک هه مه ده مهین هه ورامانی ئه نجام داوه که له رامانی ژماره (۷۷) سالی (۷) تشرینی دووه می (۲۰۰۲) دا بلاو کراوه ته وه. کاک هه مه ده مهین هیندی قسه و باسی هیناوه ته گوژی که ده مه وهی هیندی تیبینی خۆمیان له سه ره ده بریم.

کاک هه مه ده مهین پاش دیارده بو کار و خه باتی ئه ده بی و چاندی، ده په رژیته سه ر گواستنه وهی له دورانی گه نجیدا بو هاوار و ده فه رموون:

ئهه گواستنه وه یهه بو ئه وهی، بوو به خیر و پیت و فه ر بو من، چونکه هاوارم باش ناسی که مرۆقی بی وهی و خزمه تگوزارن. ههروه ها ره وشتی دینه که یان فیتر بووم و دهستم کرد به نووسینی کتیبی کاکه یی.. به هه رحال له

له‌به‌رگی (٧)ی گۆڤاری کۆری زانیاری عیراق- ده‌سته‌ی کورد چاپی (١٩٨٠) وەرگرتوووه؟. بروانه کاکه‌یی لاپه‌ره (٢٩٥).

٧- کاکه‌یی که له حه‌فتاکاندا چاپ کرابێ چۆن که‌لکت له کتیبی (پیشینییه‌کانی عیقل به‌گی جاف، چاپی دوکتور سه‌دیق بۆره‌که‌یی، تاران (١٣٦٠/٨-١٩٧٩) وەرگرتوووه؟

٨- کاک حه‌مه‌ده‌مین ده‌نوسن: «ئه‌وه‌ی هاوارم به‌کوردی نووسی. له‌ سالی (١٩٥٥) و ده‌وره‌یه‌ری ده‌ستم پیکرد و (٢٠) جار زیاتر ئالوگۆرم پیکرد...» و پاشان ده‌فهرموون، یه‌که‌م شت فۆنه‌تیکی کوردی بوو و هک ئه‌لفوبێ، له‌و کاته‌دا که‌س خه‌ریکی ئه‌و کاره‌ نه‌بوو، که‌سه‌ی باسی فۆنه‌تیکی نه‌کردبوو. رامان لاپه‌ره (٦٦) ژ (٧٧).

به‌داخه‌وه کاک حه‌مه‌ده‌مین نازانی که‌ زمانی کوردی فۆنه‌تیکی ناوی، چونکه‌ کاتی کوردی به‌ لاتین بنووسری هه‌موو ده‌نگه‌کانی ده‌نوسری. جگه‌ له‌وه‌ش به‌ ده‌یان سال پیش ئه‌وه‌ی کاک حه‌مه‌ده‌مین ده‌ فکرو بیری فۆنه‌تیکی کوردیدابێ، بنه‌ماله‌ی وهرجاوه‌ندی به‌درخانیه‌کان ئه‌و کاره‌یان ئه‌نجام دا‌بوو. جه‌لاده‌ت به‌درخان له‌ سالی (١٩٣٣) له‌ گۆڤاری Hawar و له‌ (١٩٤٢) Ro-nahi و کامه‌ران به‌درخان له‌ سالی (١٩٤٣) Ro-janu پێ وه‌شانده‌بون، به‌لام ئه‌و فۆنه‌تیکه‌ش که‌ خۆینه‌ر ده‌ کتیبی کاکه‌ییدا ده‌بینی، فۆنه‌تیکی کوردی نییه‌، به‌لکو فۆنه‌تیکی فارسییه‌ که‌ کاک ماشه‌للای سووری ده‌قی ئه‌سلی و سه‌ره‌کی کتیبی کاکه‌یی پێ نووسیوه و پاشتر دیارده‌ی بو ده‌که‌م.

٩- کاک حه‌مه‌ پاشان، واز له‌ ئاینزای کاکه‌یی دینی و باسی ولات و سه‌ره‌وه‌ی ماد ده‌کا و به‌ جوژیک باسی میژوو ده‌کا که‌ پیاو سه‌ری سوورده‌مینی. گۆبا زه‌رده‌شت گوتویه‌تی «گا» مه‌کوژن و مه‌کوژنه‌وه. له‌م فه‌رمایشانه‌ی کاک حه‌مه‌ ده‌رده‌که‌وی که‌ به‌ریزیان که‌مترین موتالیعه‌یان له‌سه‌ر ئایینی زه‌رده‌شت و کۆنه‌ دینه‌کانی کورد نییه‌، کاک حه‌مه‌ سه‌د بریا سه‌رنجیکی دابایه‌ کتیبی دینه‌ کۆنه‌کانی کوردی به‌هه‌شتی مامۆستا توفیق وه‌هبی، جا ده‌یزانی «گا» نه‌کوژی فه‌رمانی ئایینزای میترایسمه‌ و پێوه‌ندییه‌کی به‌ زه‌رده‌شتی هه‌زاره‌وه‌ نییه‌.

کاک حه‌مه‌ به‌مه‌شه‌وه‌ ناوه‌ستی و دیارده‌ ده‌که‌نه‌ سه‌ر «کرۆکی مادیش، ناوچه‌ی هه‌ورامان، لوړستان» که‌ گۆبا به‌شیکه‌ له‌ ئورومییه‌. به‌راستی مرۆ نازانی بیژنی چه‌؟. ئاخ‌ر کاک‌ی برا، که‌نگی و له‌ چ تاریخ و نووسراوه‌یه‌که‌دا،

هه‌ورامان، به‌شیک له‌ ئورومییه‌ بووه‌؟. لانی که‌م سه‌رنجی میژوویی مادی «دیاکۆنۆف» تان دابا هه‌تا سنوره‌کانی مادتان زانیابیه‌. راسته‌ که‌ مادی گچکه‌ و مادی گه‌وره‌، سه‌رانسه‌ری کورستان ده‌گرنه‌وه‌، به‌لام هه‌ورامان هه‌رگیز و هه‌رگیز سه‌ر به‌ ئورومییه‌ نه‌بووه‌.

کاک حه‌مه‌ده‌مین واز له‌ ماد و هه‌ورامان دین و ئه‌مجاره‌ ده‌بنه‌ پسپۆری میژووی ئه‌ده‌بی کوردی و ده‌لین: «تا (٥٠) سال له‌مه‌وپیش یه‌ک که‌س به‌ سۆزانی شیعی نه‌گوتوووه‌. (رامان ژ (٧٧) ل (٦٨) بیگومان نالی و سالم و مه‌حوی و حه‌ریق و وه‌فایی و... هه‌موویان میرمنا‌لی (٥٠) سال له‌مه‌وبه‌رن!»

باسی ده‌ریای نازه‌ر ده‌که‌ن. (رامان «٧٧». ل (٦٨). ده‌ریایه‌کی که‌ هه‌رگیز نه‌بووه‌ و له‌ هه‌یج نه‌خشه‌یه‌کی ئێران، کوردستان، رۆژه‌لات و دنیا‌دا ناوی نییه‌.

کاک حه‌مه‌ پاشان ده‌فهرموون: (ئه‌وه‌ی ئه‌من به‌ناوی گۆلزاری هه‌ورامان ئاماده‌م کردوووه‌. «ل (٦٩)»). «ئه‌و ده‌قانه‌یه‌ که‌ به‌زمانی په‌هله‌وی نووسراون. رازی کۆن هه‌یه‌ له‌ناو ئه‌وانه‌دا، حه‌یدهر و سنه‌وبه‌ر هه‌یه‌ که‌ رازیکی شیعی زۆر کۆنه‌ و وشه‌ی زۆر په‌سه‌نی تیدایه‌ که‌ ته‌نانه‌ت له‌ هه‌ورامانی‌شدا به‌کار نایه‌ت»، (رامان ژ (٧٧)، ل (٦٩).

زۆرم پێ سه‌یره‌ که‌ کاک حه‌مه‌ده‌مین هه‌ورامانی به‌م

شیوه‌یه باسی چامه و مه‌نومه‌ی حه‌یده‌ر و سنه‌ویه‌ر ده‌کا. منی کوردی موکریانی هه‌ورامانی نه‌زان هیچ رازتیکی کۆن و وشه‌ی نامۆی به‌قه‌ولی وان په‌سه‌نم له «حه‌یده‌ر و سنه‌ویه‌ر» دا نه‌دی که پیش‌شانده‌ری بیروبوچوونه‌کانی مامۆستا حه‌مه‌ده‌مین بن.

کاک حه‌مه‌ده‌مین له‌و وتووێژه‌دا، پاشان ده‌په‌رژیته‌ سه‌ر قه‌واله‌گه‌لی کۆنی هه‌ورامان و هیندی زانیاری ناراست ده‌دا.

سه‌د بریا کاکای برا، سه‌رنج‌تیکی کتیبی «لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی زمانه‌وانی ده‌بارهی ولاتی کورده‌واری» زانی هیژا دوکتۆر جه‌مال په‌شیدی دابا و نه‌مجار قسه‌ی له‌سه‌ر قه‌واله‌ کۆنه‌کانی هه‌ورامان کردبایه و جا ده‌یزانی کونده له‌ کوئی دراوه و دۆ له‌ کوئی پڑاوه.

کاک حه‌مه‌ده‌مین پسه‌پۆر له‌ هه‌موو زمانه‌ کۆنه‌کانی ئاریایی و ئیرانییدا، واز له‌ ده‌ورانی ئەشکانی و قه‌واله‌ کۆنی هه‌ورامی دینی و ده‌په‌رژیته‌ سه‌ر ده‌ورانی ساسانی: «حه‌کایه‌تی رۆسته‌م و زۆراب که حه‌کایه‌تیکی ئاویتسای ئایینی زه‌مانی ساسانیه‌کانه‌ کۆکراوه‌ته‌وه‌، هه‌مووی به‌شیه‌وی هه‌ورامانی کوردییه‌. له‌ ئەوروپا ده‌قه‌که‌یم له‌به‌رده‌سته‌ و ته‌رجه‌مه‌م کردووه‌، ر‌امان «۷۷» ل «۷۰».

کاکای برا، رۆسته‌م و زۆراب، یا سۆه‌راب حه‌کایه‌ت نییه‌ و ئوستووره‌یه‌، ئەو ده‌قه‌ی تۆش ده‌فه‌رمووی حه‌کایه‌تیکی دوورو دریتی هه‌یه‌. ئەزی بیسه‌واد و نزیکه‌ی به‌ «۲۰» سال له‌ ساله‌یلی ده‌یه‌ی (۵۰)ی هه‌تاویدا، له‌ کرماشان ژیاوم، دۆستیتیکی کوردپه‌روه‌ری ئاویتستا زانم هه‌بوو به‌ناوی دوکتۆر عیماده‌دینی ده‌وله‌تشایی (۱) ماوه‌یه‌کی یه‌جگار زۆر بوو له‌سه‌ر ئاویتستا توێژه‌وانی ده‌کرد. له‌ سالی (۱۳۶۳)ی هه‌تاویدا کتیبیتیکی به‌ناوی «جغرافیای غرب ایران، یا کوه‌های ناشناخته‌ اوستا / جوغرافیای رۆژئاوای ئیران، یا کتیه‌یلی نه‌ناسراوی ئاویتستا» بلاوکرده‌وه‌. له‌م کتیبه‌ گرنه‌گا، باسی هه‌موو که‌ژوکۆی ئاویتستا ده‌کا که له‌ کوردستاندان و خزمه‌تیکی گه‌وره‌ی به‌ فه‌ره‌نگ و نه‌ده‌بی کوردی کرد. ئەو په‌حمه‌تییه‌ نزیکه‌ی (۳۵)سال خویندنه‌وه‌ و توێژه‌وانی له‌سه‌ر ئاویتستا و زمانی کوردی کرد و چه‌ندین به‌ره‌می گرینگی له‌م باره‌وه‌ هه‌یه‌، هه‌تا ئەو جینگی ئەز زانم له‌ سالی (۱۳۷۱)ی هه‌تاوی، سالیکی پیش‌مردنی، ده‌قی کوردی، ئاویتسای و ئینگلیزی رۆسته‌م و زۆرابی، له‌لایه‌ن کورپه‌گه‌وره‌که‌یه‌وه‌، کاک بارامی ده‌وله‌تشاییه‌وه‌ له‌ ئەمریکا چاپ و

بلاوکرایه‌وه‌. پاشان هه‌مان ده‌ق له‌ ئیران له‌ سالی (۱۳۷۷) له‌تاران سه‌رله‌نووی له‌لایه‌ن شاپووری کورپه‌وه‌ چاپ کرایه‌وه‌. هیوامه‌ کاک حه‌مه‌ده‌مین رۆسته‌م و سۆه‌رابه‌که‌ی په‌حمه‌تی عیماده‌دینی ده‌وله‌تشاییه‌ نه‌کاته هینه‌که‌ی کاک ماشه‌للای سووری و به‌ناوی خۆی بیچاپینی.

کاک حه‌مه‌ده‌مین له‌ به‌شیتیکی تری وتووێژه‌که‌ی له‌گه‌ل کاک نازاد دا ده‌لی: که‌ گۆبا فه‌ره‌نگی «ئیریه‌ن شاچیان»ی ئاماده‌کرده‌وه‌ و ده‌بیژی: «کاریتی درپزخایه‌نی زانایانه‌. من که وشه‌ی کوردی کۆن داده‌پژتم، له‌ ماوه‌ی چه‌ند سالیکیدا هه‌ندیکم ئاماده‌کرده‌وه‌ و فه‌ره‌نگیکه‌ داومه‌ته‌ وه‌زاره‌تی رۆشنییری که‌ کاریکه‌ تووشم هات و ئومیده‌وارم چاپ بیته‌».

به‌لام ئەوه‌ی راستی بی، به‌پز کاک حه‌مه‌ده‌مین فری به‌سه‌ر فه‌ره‌نگی به‌قه‌ولی وی «ئیریه‌ن شاچ» وه‌ نییه‌. فه‌ره‌نگی «ایرانویج» نزیکه‌ی «۰» سال له‌مه‌ویه‌ر، خودالیخۆشبوو دوکتۆر بارامی فه‌ره‌وه‌شی مامۆستای زمانی په‌هله‌وی زانستگه‌ی تاران نووسیویه‌ و له‌لایه‌ن ناوه‌ندی بلاوکرده‌وه‌ی زانکۆی تارانوه‌ چاپ و بلاوکرده‌وه‌، هیوامه‌ وه‌زاره‌تی رۆشنییری کوردستان ئەم راستییه‌ له‌پیش‌چاوبگرێ و به‌ وشیاریه‌وه‌ چاپی بکا و نه‌بیته‌ نه‌قل و نه‌زیله‌ی کاکه‌یی که‌ پاشان باسی ده‌کم.

کاک هه‌ورامانی له‌ به‌شیتیکی تری وتووێژه‌که‌یدا، واز له‌ زمانه‌وانی و «وشه‌ی کوردی کۆن دارژان» دینی و ده‌چیته‌ سه‌ر باس‌کردنی میژوو و سه‌باره‌ت به‌ په‌لاماری سوپای ئەسکه‌نده‌ر که‌ سه‌رانسه‌ری ئیرانی به‌ کوردستانه‌وه‌ گرت ده‌فه‌رموون: «هه‌ورامانی که‌ وه‌ختی خۆی باس‌مان کردووه‌ که‌ به‌هۆی ده‌ربه‌نده‌کانی دزلی و کلاوی و کۆسه‌ی هه‌جیج و ده‌ربه‌ندیکی دیکه‌ی سوپای ئەسکه‌نده‌ری مه‌کدۆنی نه‌یتوانیوه‌ بچیته‌ هه‌ورامان». (رامان ۷۷ ل ۷۱)

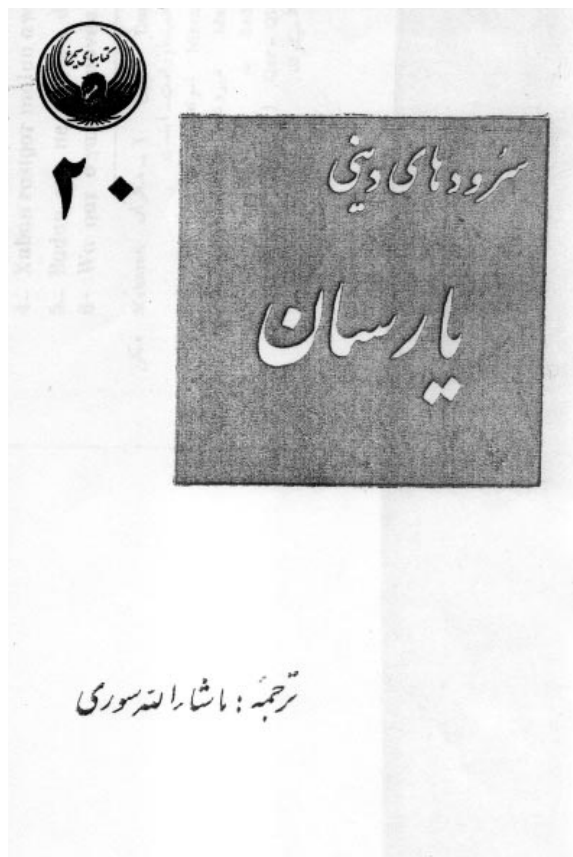
هه‌زار بریا، کاک حه‌مه‌ده‌مین سه‌رنجی چه‌ند میژوییه‌کی وه‌ک «تاریخ ایران باستان، مشیرالدوله‌ پیرنیا / میژوی کۆنی ئیران»، میژوی هیرۆدۆت، میژوی ئیران که‌ (۵) نووسه‌ری گه‌وره‌ی سۆقیه‌تی به‌ری نووسیویانه‌ و که‌رمی که‌شاه‌ه‌رز کردوویه‌ته‌ فارسی، ده‌دا هه‌تا زانم بی‌چۆن سوپای ئەسکه‌نده‌ر هه‌موو ئیرانی ته‌نانه‌ت به‌ کوردستانیشه‌وه‌ داگیر کردووه‌. خودالیخۆشبوو نایه‌تووللا مه‌ردوخ ده‌نووسی: پاش تیکچوونی حکومه‌تی هه‌خامه‌نشی، ئەسکه‌نده‌ری مه‌کدونی به‌ سه‌ر سه‌رانسه‌ری ئیراندا زال بوو. ناوچه‌گه‌لی کورده‌واری ماد، کورده‌وان،

تایبه‌تی زمانی فارسی نووسراونه‌وه.
 ۴- به‌شی فارسی کتیبه‌که‌ی کاک ماشه‌ل‌لای سووری:
 ئەلف: باوه‌ر‌مه‌ندی به‌خولتقانی جیهانی هه‌ستی،
 ل(۱۶۶-۱۶۶).
 ب: ناوی خواو‌ه‌وت یاریکاری (حه‌وته‌وانه) به
 گویره‌ی ده‌فته‌ر و دیوانی «سه‌ره‌نجام» و «پر‌دیوه‌ری»،
 ل(۱۶۶-۱۶۷).
 پ: ناوه‌یلی خواو‌ه‌وته‌وانه به‌گویره‌ی ده‌فته‌ری
 ب‌نه‌ماله‌ی شا‌هه‌یاسی، ل(۹-۱۶۸).
 ت: کۆری یاران (به‌ییا و به‌س)، ل(۱۷۰).
 ج: خو‌سپاردن، ل(۱۷۰-۱۷۲).
 چ: خولتقانی مرۆف، ل(۱۷۳).
 ح: ئەهریم‌ن (شه‌یتان)، ل(۱۷۴-۱۷۵).
 خ: دوونادوون (تناسخ)، ل(۱۷۴-۱۸۴).
 د: شه‌جر و ناوه‌یلی خاوه‌ندگار، ل(۱۵۸-۱۸۴).
 ر: له‌دایک بوونی سوولت‌تان سه‌ه‌هاک،
 ل(۱۸۷-۱۹۰).
 ز: رۆژوو و جیژنی خاوه‌ندگار، ل(۱۹۰-۱۹۱).
 ژ: شارپ (سمیل)، ل(۱۹۲).
 س: قوریانی، ل(۱۹۲).

کورتی و گویش که‌وتنه‌ ژیر ده‌سه‌لاتی سوپای یۆنان
 (تاریخ مردوخ جلد ۱، ص ۳۱، چاپ تهران، ۱۳۵۳).
 به‌لام پاش ئەو هه‌موو باسوگوویه، با بیینه‌وه سه‌ر
 مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی و کتیبه‌کاکه‌یبه‌که‌ی کاک حه‌مه‌ده‌مین
 که‌مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی باسه‌که‌مانه، له‌سالی (۱۳۴۴)ی
 هه‌تاوی (۱۹۶۵ز) کاک ماشه‌ل‌لای سووری
 خو‌تندکاریکی کرماشانی کتیبیک به‌ناوی سروده‌های
 یارسان، چاپ ده‌کا، سه‌بارت به‌بیروباوه‌ر و بو‌چوونی
 ئەهلی حه‌ق (یارسان، کاکه‌یی، یاری، عه‌لی و
 ئیلاهی..). که‌سه‌رجه‌م ناوه‌رۆکه‌که‌ی به‌م جو‌ره‌یه:
 ۱- سه‌ره‌تا و راقه‌ی کتیبه‌که‌ به‌فارسی، ل(۱-۱۹).
 ۲- باوه‌ر‌مه‌ندی ئەو تاینزایه سه‌بارت به‌خولتقانی
 جیهان، ئاسمان و زه‌وی، ئاده‌م و حه‌وا و پیران و
 ریه‌رانی تاینزاکه، ل(۲۰-۷۱).
 ئەم کتیبه سه‌رجه‌م (۲۱) به‌شه، به‌شيعر و په‌خشانی
 کوردیبه و وه‌رگه‌پراوه‌ته سه‌ر زمانی فارسی و شيعره‌کانی
 سه‌ره‌پرای ئەوه‌ی به‌ئه‌لفووبیتی فارسی نووسراون کراونه
 فۆنه‌تیکی لاتینی تایبه‌تی فارسی، وشه‌چه‌توون و
 نامۆکانیشی لاپه‌ره به‌لاپه‌ره ژیرنوس کردووه و مانای
 فارسی لێداوه‌ته‌وه.
 ۳- به‌شی سییه‌م که‌به‌شی سه‌ره‌کی کتیبه‌که‌یه به‌م
 جو‌ره‌یه:

ئەلف: چامه‌شيعرێکی خان ئەلماس سه‌بارت به
 خولتقانی جیهان و هه‌ستی و بوونه‌وه. ل(۷۳-۸۸).
 ب: چامه‌شيعرێکی پیرعالی قه‌له‌نده‌ر سه‌بارت به
 گۆران (تطور). ل(۸۹-۱۰۳).
 ج: چامه‌شيعرێکی سوولتانی سه‌هاک و پیرمیکاییل،
 ل(۱۰۳-۱۱۲).
 د: چامه‌شيعرێکی خو‌سپاردن و گویش‌کاندن.
 ل(۱۱۳-۱۱۷).
 ح: چامه‌شيعرێکی قوریانی کردن، ل(۱۱۸-۱۳۴).
 ت: چامه‌شيعرێکی په‌سه‌ند و ستایشی داوود،
 ل(۱۳۵-۱۴۴).
 ل: چامه‌شيعرێکی ئەوه‌ل ئاخربار، ل(۱۴۵-۱۴۷).
 ک: چامه‌شيعرێکی ستایش و په‌سه‌ندی یادگار،
 ل(۱۴۸-۱۴۹).
 ل: چامه‌شيعرێکی ستایش و په‌سندی جه‌م،
 ل(۱۵۳-۱۶۱).

سه‌رجه‌می هه‌موو ئەو شيعرو چامانه، به‌زمانی کوردی
 و ئەلفووبیتی فارسی و ته‌رجومه‌ی فارسی و فۆنه‌تیکی

ش: جه‌م (جه‌مخانه)، ل(۱۹۳).

ع: سرینه‌وه‌ی چه‌په‌لی، ل(۱۹۴).

غ: نه‌ریتی غوسل کردن، ل(۱۹۴-۱۹۸).

ف: رووگه (قیبله)، ل(۱۹۸).

ق: نه‌ریتی مردووناشتن و غوسلی، ل(۱۹۹-۲۰۰).

ک: چامه‌ی ته‌لقینی مردوو، ل(۲۰۱-۲۰۷).

گ: ناوی فریشته‌گه‌ل، ل(۲۰۸-۲۰۹).

ئهم کتیبه ده‌که‌ویته ده‌ست کاکه جه‌مه‌ده‌مین هه‌ورامانی و کارتیکی به‌سهر دینتی مه‌گهر با به ده‌واری شپ و سه‌رما به هه‌تیوی کردبی و دئی له‌گه‌ل ده‌فته‌ری «پمووزی یارسی» سه‌یدی هیتاو زانا «ئه‌فه‌زلی شا ئیبراهیمی» خه‌لکی سه‌هنه‌ی کرماشان تیکه‌لیان ده‌کا و سه‌ره‌تایه‌کی بو ده‌نووس و ده‌بیتته کتیبی کاکه‌بی و به فه‌رمایشی خوی له‌هفتاکاندا، له ده‌هزار نوسخه‌دا گویا چاپی کردوو.

کاک جه‌مه‌ده‌مین ده‌لج: هه‌روه‌ها ره‌وشتی دینه‌که‌یان فیر بووم که دیاره مه‌به‌ستی ره‌وشتی کاکه‌بیبه. (پامان ژ «۷۷». ل ۶۵)، به‌لام منی خوینه‌ر له سه‌رانسه‌ری کتیبی (۳۰۴) لاپه‌ره‌یی کاکه‌بییدا ته‌نانه‌ت لاپه‌ره‌یه‌کم سه‌بارته به ره‌وشتی دینی کاکه‌بیبه‌کان نه‌دی. ته‌نانه‌ت کاک جه‌مه‌ده‌مین نانووسی کاکه‌بی کین، هاوار له کوئی هه‌لکه‌وتوو، ئه‌و وه‌خت چهند مال بووه؟ پیر و پیاوه گه‌وره‌کانیان کین؟ شیوه‌ی ناخه‌فتنیان چلونه؟ له سه‌رانسه‌ری کتیبی (۳۰۴) لاپه‌ره‌یی کاکه‌بی-دا، لاپه‌ره‌یه‌کم سه‌بارته به هاوار تیدا نه‌دی.

جگه له‌م قسه و باسانه که کاک جه‌مه‌ده‌مین، کتیبه‌که‌ی «سه‌روودی یارسانی» ماشه‌لای سووری به‌ناوی خوی به سه‌ره‌تایه‌که‌وه له چاپ داوه، که فونه‌تیکه‌که‌ی کاک سووری وه‌رگیتراوه‌ته سه‌ر نه‌لفویتی کوردیش تووشی هه‌له‌ی سه‌یر بووه. بو وینه ماشه‌لای سووری له لاپه‌ره‌ی (۱۴۵)د، ستایش و په‌سه‌ندی ئه‌وه‌ل یارده‌کا. (به رینووسی خوی ده‌ینوسمه‌وه):

۱- اول آخربار

۲- بوانام ثنای اول آخربار

۷- یک لمعه نوری وانام خور

1- Aval Axer yar.

2- Bovanam thanay avel axer yar.

7- Yek lom'a nure veranam xowar.

کاک جه‌مه به قه‌ولی خوی تراسسلیتره‌یشینی به‌م جوژه لی کردوو:

۱- ئه‌قه‌ل ناخربار

۲- بو‌قانه‌م نه‌نای ئه‌قه‌ل ناخربار

۷- یه‌ک لومه‌ع نووری قه‌رانام خو‌وره. کاکه‌بی، ل(۲۳۶).

زورم پی سه‌یره که چون ده‌بی کاک جه‌مه‌ده‌مین هه‌ورامانی، به قه‌ولی خوی زمانزان و خه‌لکی هه‌ورامان، نه‌زانی که له زاراوه‌کانی هه‌ورامی، له‌کی که‌له‌پوری، لوری و بنزاراوه‌گه‌لی تری کوردستانی باشووردا ده‌نگه-پیتی (ف) ئ نیبه،؟ کاک ماشه‌لای سووری بی ئه‌وه‌ی خو‌به ماموستا و زمانزان و پسپو‌ر دانج، هه‌م کوردیبه‌که‌ی نه‌گه‌رچی به نه‌لفویتی فارسییه و هه‌م فونه‌تیکه‌که‌ی که ئه‌ویش تایبه‌تی زمانی فارسییه، ده‌قه‌کانی راست و دروست نووسیون، به‌لام کاک جه‌مه‌ده‌مین که راگو‌یزی کاکه‌بی کردوون هه‌مووی شیواندوون و نه‌یزانیوه که پیتی (V) ده فونه‌تیکه‌ی فارسییدا ده‌نگی (و) ئ ده‌دا. سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ش کاک جه‌مه‌ده‌مین که هیتندی خو‌پی زمانزان و زماناسه ده‌بوو زان بی که لانی که‌م ده زاراوه‌ی گورانی یا هه‌ورامییدا ده‌نگه پیتی (ف) نیبه.

کاک جه‌مه‌ده‌مین ده‌دوایین به‌شی کاکه‌بیبه‌که‌یدا باسی مه‌کو و جیگا پیرۆزه‌کانی ئه‌هلی هه‌ق ده‌کا، ل(۲۵۵)، به‌لام ج باسیک؟

کاک جه‌مه‌ده‌مین هه‌روه‌ک له وتوو‌یته‌که‌یدا، له‌گه‌ل کاک نازاد، ده‌بیتژی که هاتوته کوردستانی ئیران و ماوه‌یه‌کی زور ماوه‌ته‌وه و بو خو‌شم چهند جار و را له سنه و کرماشان و پاوه به خزمه‌تبان گه‌ییوم و زوریش قسه و باسمان پیکه‌وه کردوو، به‌لام ئه‌وکات کاکه‌بیبه گورینم نه‌دیبوو هه‌تا له و باره‌وه قسه‌یه‌کی له‌گه‌ل بکه‌م و بو خوشی باسی نه‌ده‌کرد، به‌لام به‌داخه‌وه ئه‌و براده‌ره، کاتی باسی جیگا پیرۆزه‌کانی ئه‌هلی هه‌ق ده‌کا دیسان تووشی هه‌له‌ بووه، سه‌یره کاک جه‌مه ئه‌و ماوه‌یه‌ی له کوردستانی ئیران و به تایبه‌ت له پاوه بوو سه‌فه‌ریکی مه‌کو پیرۆزه‌کانی ئه‌هلی هه‌قی نه‌کردوو هه‌تا بزانی چهنده‌ی هه‌له‌ کردوو و پاشان وه‌ک وتاریک بلاوی کاته‌وه و هه‌له‌گه‌لی خوی پی راست کاته‌وه.؟ نه‌کا قسه‌ی پیاوان یه‌ک بی؟ با بزانی چون باسی جیگا پیرۆزه‌کانی ئه‌هلی هه‌ق ده‌کا.؟

۱- په‌ردیوه‌ر:

شاری په‌ردیوه‌ر کو‌نه. دروست کردنی بو ده‌می سولتان خوی ده‌گه‌ریتته‌وه.

به قه‌بری سولتان سه‌هاکی به‌رنجه‌ی رتبه‌ری کاکه‌بی و یاری و ئه‌هلی هه‌ق قه‌ت قه‌ت نه‌ته‌نیا له هه‌ورامان

شا ئیبراهیمی وەرگرتوو و بۆ وای لیکردوون که وهک دۆ و دۆشاو تیکه‌ل کردن وایه.

سه‌ره‌نجام کاک همه‌دهمین له وتووێژ که دا ده‌فه‌رموون میژووی هه‌ورامانیان نووسیوه. به پاستی ئه‌گه‌ر میژووی هه‌ورامانه‌که‌شیان وهک کاکه‌یه‌که‌ بی، سه‌ده‌زار بریا چاپ نه‌کرا، با پتر له‌وه‌ی میژووی کورد چه‌واشه نه‌کری. له‌کو‌تاییدا به به‌یته شیعرێکی فیرده‌وسی. عه‌ززی کاک همه‌ده‌که‌م که چلۆن ئه‌سکه‌نده‌ر هه‌ورامانی داگیرکردوو:

شاه سکندر به‌رکس غضب درگشود
اشاره به زندان اورامان نمود

به‌لکو له هیج ئوستان و جیگایه‌کی کوردستان و ئیبراندا، نه‌کۆن و نه‌نۆی، هه‌رگیز شارێک به‌ناوی په‌ردیوه‌ر نه‌بووه.

واژۆ (تلفظ) ی وشه‌که په‌ردیوه‌ر و به‌مانای ئه‌وه‌یه‌ری پردی. له‌سالگه‌لی ده‌ورانی لاویدا دیته‌ گوندی شیخانی هه‌ورامان و سه‌ره‌نجام له‌ته‌مه‌نی (۱۳۴) سالیدا ده‌مری و وه‌فات ده‌کا.

په‌ردیوه‌ر، په‌ردیک بووه‌ که تووله‌ می‌وه‌ له‌سه‌ر رووباری سیروان بۆ هات و چۆی شیخانی دروست کراوه. یانی لای رۆژه‌لاتی چۆمی سیروان په‌ردیوه‌ر بووه‌ و لای رۆژه‌ئاوای گوند و ئاوی شیخان بووه، ئاوی شیخان چونکه‌ گلکۆی پاکێ حه‌زه‌رتی سوڵتان سه‌هاک و به‌ده‌یان پیر و رێبه‌ری کاکێ دیاری ئه‌هلی هه‌قی لێبه‌ پیرۆزترین جیگه‌ و مه‌کو‌ی په‌یره‌وانی ئه‌م ئاینزایه‌یه، له‌ ده‌ورانی شه‌ری سه‌دامی گۆر به‌گۆر، زیاتر له‌ (۳۰) جار شیخان بۆردومان کرا و که‌وته به‌ر ریه‌یله‌ی توپ و مووشه‌کی به‌عسیبه‌کانه‌وه.

۱- کاک همه‌ده‌له‌په‌ره‌ی (۲۵۶) دا باسی ته‌شار ده‌کا. ئه‌من پیم سه‌یره‌ که کاک همه‌ده‌مین ماوه‌یه‌کی زۆر له‌پاوه‌ ماوه‌ته‌وه، بۆ ده‌بی هه‌یاران جارێک له‌جاران نه‌چووبێته‌ شیخان و قومیک له‌ ئاوی ته‌شار بنۆشی و بشزانی داخۆ شیخان له‌کو‌تیه‌ و ته‌شار چلۆنه‌ و کۆنه‌ قه‌برستانی نیوان شیخان و ته‌شاری بینیا‌یه‌ که‌ گلکۆی سه‌دان پیری ژیر، وێژهر و که‌لام چری لێبه‌.

به‌داخیکێ زۆره‌وه‌ له‌و به‌شه‌ش له‌کتیبه‌که‌یدا باسی شیخان قیبله‌و رووگه‌ی یاران و گۆری مووسا و پیر بنیامین و پیرانی که‌ره‌ندو سه‌رپیتی زه‌هاو و سه‌حنه‌ و جه‌یحوون ئاواو به‌تایبه‌ت گۆری پیرۆزی بابا یادگار ناکا که‌ مه‌وله‌وی کاتێ ده‌چیتته‌ سه‌ر گۆری هاواری ده‌کاتێ:

خه‌لیتی مه‌لولم یا پیر هیمه‌تی

مه‌وله‌وی نه‌ به‌ هیوا بوو کتیبی خه‌لکی به‌ناوی خۆی چاپ کا و نه‌ میژووی هه‌ورامان بنووسی، به‌لام کاتێ ده‌چیتته‌ سه‌ر گلکۆی پیرۆزی بابا یادگار به‌ شیعرێکی (۱۸) به‌یتی هانای بۆ ده‌با:

دیدم (پێژاوه) رووخسارم (زه‌رده‌ن)
ج داخ «یاران» «پیران» هم‌که‌رده‌ن

کورت و کرمانجی ببیرمه‌وه، کاکه‌یه‌که‌ی کاک همه‌ده‌مین ده‌بی دوو سی به‌رامبه‌ری خۆی وتار له‌سه‌ر بنووسری و ساغ کریتته‌وه‌ که‌ کام شیعر و چامه‌ی له‌ کتیبی ماشه‌للای سووری و کامی تری له‌ کاک ئه‌فه‌له‌ی

په‌راوتز:
۱- دوکتۆر عیماده‌دینی ده‌وله‌ت‌شاهی له‌ته‌مه‌نی (۸۲) سالیدا، له‌ رۆژی (۱۶/۶/۱۳۷۰) ی هه‌تاوی (۱۹۹۱) له‌ کارولینای باکوری ئه‌مریکا، دلی پر له‌کۆلی بۆ کوردستان ویتستا و کۆچی دوایی کرد و پاشان راگۆزی ئیبران کرا و له‌ گۆرستانی (نوی شاری قوم ته‌سلیم به‌خاک کرا.

کاک عیماده‌دین که‌ له‌ سالی (۱۲۸۸) ی هه‌تاوی / (۱۹۰۹) له‌ شاری کرمانشاه له‌دایک ببوو، هۆگریه‌کی زۆری به‌ ئه‌ده‌ب و فه‌ره‌ه‌نگی کوردی هه‌بوو و هه‌موو به‌شه‌کانی ئاوێستای کۆکردبووه‌ له‌ شیوه‌ی سه‌ره‌کی گۆرانی نزیک به‌ زاوه‌ی کرمانشانی، خوا بکا کاک دوکتۆر کاوه‌ و دوکتۆر شاپووری کۆری له‌ به‌ره‌وه‌ چاپیان که‌ن با نه‌که‌ونه‌ ده‌س که‌سه‌ی‌لی که‌ وه‌ناو خۆیان چاپی بکه‌ن.